

QISHLOQ XO'JALIGI TOVAR ISHLAB CHIQUVCHILARNI SOLIQQA TORTISHNI TAKOMILLASHTIRISH

Komiljonova E'zoza Komiljon qizi
“TIQXMMI” MTU ning QARSHI IRRIGATSIYA VA
AGROTEXNOLOGIYALAR INSTITUTI
70810601 – “Yer resurslaridan foydalanish va boshqarish”
mutaxassisligi II-kurs 606-guruh magistranti

Аннотация

Maqolada hozirgi kundagi yagona yer solig'ining hisob kitob jarayoni a uni qyta ko'rib chiqish to'grisida fikr yuritilib, uning soliq tizimiga mamlakatimiz miqyosida joriy etilishi to'g'risida so'z boradi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida davlat o'zining ichki va tashqi vazifalarini, har xil ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy chora tadbirlarini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan mablag'larning asosiy qismini soliqlar orqali to'playdi.

Soliqlarning majburiyigi, davlat byudjetiga kelib tushishi, qayta taqsimlanishi, ko'proq ijtimoiy sohalarni moliyalashga sarflanishi barchamizga ma'lumdir. Soliqlar amaliyotda o'ziga xos bo'lgan yana bitta xususiyati namoyon bo'ladiki, bu bevosita soliq to'lovchi sub'ektlarning moliya-xo'jalik faoliyati bilan bog'liq bo'lib, bunda soliqlar xo'jalik sub'ektlarining iqtisodiy barqarorligiga ta'sir etuvchi vosita sifatida yuzaga chiqadi.

Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida yagona yer solig'ini joriy etish, soliqlarni hisob-kitob qilish jarayonini soddalashtirish, umuman ularning moliya-xo'jalik faoliyatiga soliqlarning ta'sirini tahlil qilish, ularni iqtisodiy rag'batlantirish maqsadida puxta soliq mexanizmi va kontseptsiyasini ishlab chiqish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonda yagona yer solig'ining joriy qilinishidan ko'zda tutilgan ko'pgina maqsadlar ko'zlangan bo'lib, bu qishloq xo'jaligi yerlaridan oqilona foydalanish samaradorligini oshirish bilan birga qishloq xo'jalik Tovar ishlab chiqaruvchilar iqtisodiy manfaatdorligini oshishiga va soliq to'lash tizimining soddalashishiga olib keldi.

O'zbekistonda 1999 yilda qishloq xo'jalik korxonalariga soliq solishda tub o'zgarishlar yuz berdi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenting 1998 yil 10 oktabrdagi „Qishloq xo'jaligi Tovar ishlab chiqaruvchilar uchun yagona yer solig'ini joriy etish to'g'risida“ gi PF-2086-sonli farmoniga muvofiq 1999 yilning 1yanvaridan boshlab qishloq xo'jaligi Tovar ishlab chiqaruvchilari uchun yagona yer solig'I joriy etildi. Soliqqa tortish tizimiga o'zgartirishlar kiritilgunga qadar qishloq xo'jaligi tovarlarini yetishtiruvchilar umumiy tartibda 10 turga yaqin soliqlarni byudjetga to'lar edi. [2].

Jumladan, O'zbekiston Respublikasining Soliq Kodeksi (2007 yil), O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1998-yil 10-oktabrdagi „Qishloq xo'jaligi Tovar ishlab chiqaruvchilar uchun yagona yer solig'ini joriy etish to'g'risida”gi PF-2086 sonli Farmoni, O'zbekiston Respublikasining 2017 yil 29 dekabrda“gi 2018 yildagi asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlari pragnozi va davlat byudjeti parametrlari to'g'risida”gi PQ-3454-sonli Qarori, O'zbekiston Respublikasi prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi “O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi tog'risida”gi PF-4947-sonli Farmoni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 18 iyuldagi “Soliq ma'muriyatchiligini tubdan takomillashtirish, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning yig'iluvchanligini oshirish choratadbirlari to'g'risida”gi PF-5116-sonli farmoni, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014yil 18 avgustdagi “Qishloq xo'jaligi ekin maydonlarining normativ qiymatini aniqlash tizimini takomillashtirish to'g'risida”gi 235-sonli qarori asos qilib olingan bo'lib, ushbu normativ-me'yoriy huquqiy hujjatlar mantiqiy jihatidan uzviy bog'liq holda O'zbekiston Respublikasida soliq tizimini hamda qishloq xo'jaligi tadbirkorlik sub'yektlarining faoliyatini tashkil qilishga bevosita aloqador. Jumladan, yagona yer solig'ini joriy qilish va uni yuritish munosabatlarini tartibga solib turadi.

Hozirgi kunda soliq tizimi soliq solinadigan qishloq xo'jalik yerlariga soliqqa tortishda ko'pgina imtiyozlar berilib kelinmoqda. O'zbekiston Respublikasi soliq kodeksining 362-moddasiga muvofiq, yagona yer solig'ini to'lovchilar quyidagilardir:

-qishloq xo'jaligi tovarlari ishlab chiqaruvchilar;
-qishloq xo'jaligi yo'nalishidagi ilmiy-tadqiqot tashkilotlarining tajriba eksperimental xo'jaliklari va ta'lim muassasalarining o'quv tajriba xo'jaliklari ta'lim muassasalarining o'quv-tajribaxo'jaliklari.[3]

Quyidagilarga nisbatan yagona yer solig'ini to'lovchilar sifatida qaralmaydi:

-o'rmon va ovchilik xo'jaliklari;
-yuridek shaxs tashkil etgan va tashkil etmagan holda tuzilgan dehqon xo'jaliklari [1].

Qishloq xo'jaligi yerlari uchun yagona yer solig'ining bazaviy stavkalari sifatida qabul qilingan:

- Sug'oriladigan yerlar bo'yicha -1 klass yerlari (bonitet bali 10 gacha);
- Lalmikor yerlar bo'yicha-tekislik zonasi yerlari;
- Pichanzor va o'tloqlar bo'yicha - cho'l mintaqasi yerlari.

Yerlarni har bir turi bo'yicha yagona yer solig'i summasi quyidagi formula bilan hisoblanadi.

$$N = S_{yu} \times S_b \times K_p,$$

buyurda:

N- yagona yer solig'i summasi, so'mda;

S_{yu} -yer uchastkasi maydoni, gektarda;

S_b -solliqqa solingan bazaviy stavkasi, 1 gektar uchun so'mda;

K_p - tuzatish koeffitsienti.

Qishloq xo'jalik yerlari va jamoat imoratlari bilan band bo'lgan yerlarning umumiy maydoniga soliq summasi, ularning me'yoriy qiymatidan va soliq stavkasidan kelib chiqib, quyidagi formula bilan aniqlanadi.

$$N_1 = (N_1 \times C / 100),$$

bunda;

N_1 -qishloq xo'jaligi yerlari va jamoat imoratlari bilan band bo'lgan yerlarning umumiy maydoniga soliq summasi;

N_1 -qishloq xo'jaligi yerlari va jamoat imoratlari bilan band bo'lgan yerlarning me'yoriy qiymati;

S -solliq stavkasi, foizda.

O'zbekiston Respublikasi Amudaryo va Sirdaryo havzasida iste'mol qilinadigan yillik suv hajmi o'rtacha 56,19 km³ ni tashkil qiladi. Shundan, 88 foizini bevosita qishloq xo'jaligi korxonalarini tomonidan iste'mol qilinadi. Ushbu suv resurslarini yetkazib berish bo'yicha mavjud xarajatlar byudjet mablag'lari hisobidan qoplanmoqda. 2018 yilda yerlarning meliorativ holatini yaxshilash va sug'orish tarmoqlarini modernizatsiya qilishga byudjet mablag'laridan „Sug'oriladigan yerlarning meliorativ holatini yaxshilash Jamg'arma“ sig'a 553,4 mlrd.so'm o'tkazish rejalashtirilgan. Ushbu jamg'armaning asosiy daromadining 227,5mld.so'mini yagona yer solig'idan kelib tushishi rejalashtirilgan [4].

Shuningdek, suv resurslaridan foydalanganlik uchun to'lanadigan soliq 2018 yilda 85,9mlrd.so'mni qilib rejalashtirilgan. Davlat byudjetidagi salmog'i 0,1foizni tashkil qiladi. Suv resurslaridan foydalanganlik uchun to'lanadigan soliq so'mmasi davlat byudjetidan suv resurslarini yetkazib berish bilan bog'liq xarajatlarni qoplashga yetmaydi.

Yagona yer solig'i uchun mavjud suv resurslaridan samarali foydalanishga bog'liq emasligini bevosita O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014 yil 18 avgustdagi "Qishloq xo'jaligi ekin maydonlarining normativ qiymatini aniqlash tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 235-sonli qarorida faqatgina sug'oriladigan yerlarga va ularga oqar suvning ulushigagina e'tibor berilgan. Ya'ni qishloq xo'jalik tovar ishlab chiqaruvchilarning mablag'lari hisobidan sug'orish tizimiga suv chiqarish usuli (oqar suv yoki mashina usuli) hisobga olingan koeffitsient respublika bo'yicha oqar suv bilan sug'orish ulushiga bog'liq tarzda oqar suvning ulushiga qarab 0,883 dan 1 koeffitsientigacha tuzatish kiritilgan [5].

Yuqoridagi hulosadan kelib chiqqan holda lekin bu suvdan samarali foydalanish sug'oriladigan yerlar va suv resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish va tejamkor texnologiyalardan unumli foydalanishni rivojlantirish maqsadida bevosita

yagona yer solig'ini hisoblash metodikasiga keskin o'zgartirish kiritib sug'oriladigan yerlarda sug'orish usuliga va tejamkor texnologiyani qo'llashiga qarab 0,2-1 koeffitsientigacha tuzatishni kiritish maqsadga muvofiq. Shunda qishloq xo'jaligida iste'mol qilinadigan suv resurslari hajmi keskin kamayadi va suv tejamkor texnologiyalarning samaradorligi keskin ortadi.

Xulosa.

Xulosa o'rnida aytish joizki soliq tizimida qilingan bu taklif, suvdan va yerdan oqilona foydalanishni ko'zda tutadi. Tejamkor texnologiyalar samaradorligi sezilarli darajada oshib, suv sarfi hajmi keskin ravishda kamayadi. Bu o'z o'zidan davlat byudjetiga ham ijobiy ta'sir etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. — T.: Adolat, 2008 y 64b.
2. A.S. Sultonov, O'.P. Umurzoqov, J.X. Rashidov „Suv xo'jaligi iqtisodiyoti va menejmenti“, Darslik, T.: TIQXMMI, 2008 y 102b.
3. O'zbekiston Respublikasining Prezidentining „ O'zbekiston Respublikasining 2018 yildagi asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlari pragnozi va davlat byudjeti parametrlari to'g'risida“gi PQ-3454-sonli Qarori (2017 yil 29 dekabr).
4. www.soliq.uz
5. www.lex.uz